

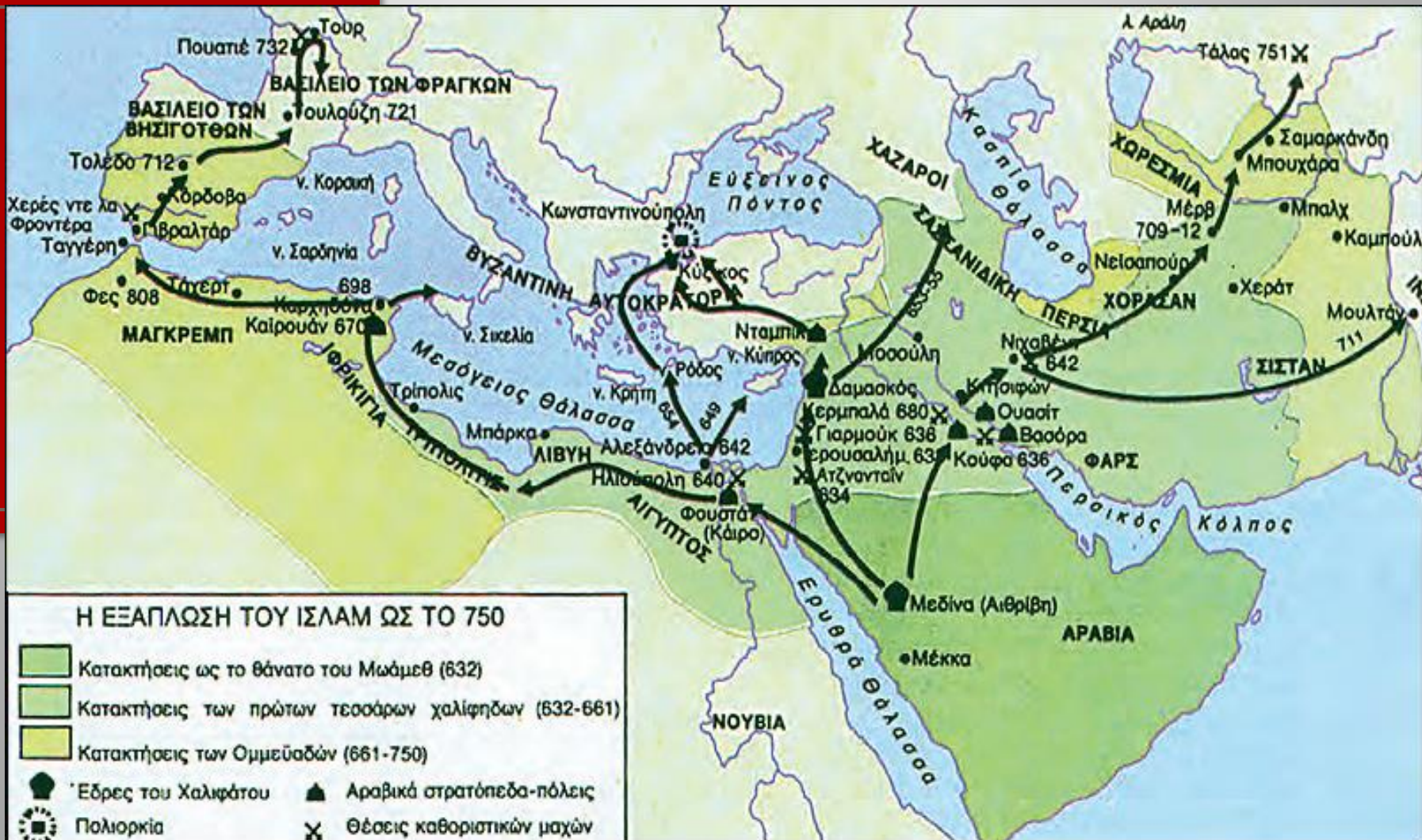

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

6. Η θεραπευτική και νοσηλευτική στους Άραβες

Η αραβική εξάπλωση τον 7^ο και 8^ο αι.

Άραβες και ελληνικός πολιτισμός

Συλλογή και μετάφραση ελληνικών συγγραμμάτων στα αραβικά.

Εν συνεχεία αυτά στα λατινικά.

Αρχικά στη Σχολή του Σαλέρνο και μετά σ' ολόκληρη την Ευρώπη.

Άραβες κατέλαβαν το 642: Συρία, Περσία, Παλαιστίνη, Αίγυπτο και Αλεξάνδρεια.

Στη Μεσοποταμία οι Νεστοριανοί αιρετικοί ίδρυσαν ιατρικές σχολές στην Έδεσσα και την Νισίβη τον

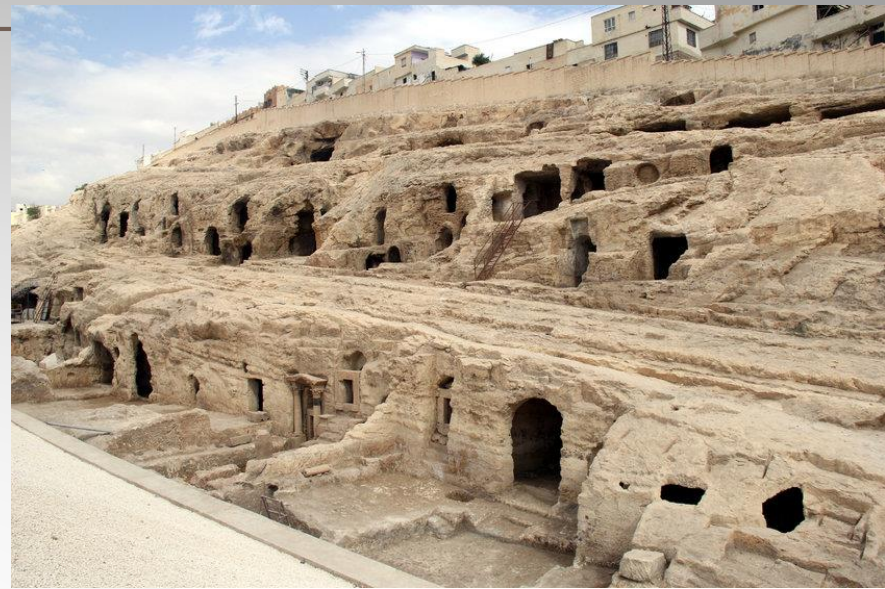
5^ο αι. Στην Γκοντισαπούρ (Jundi Sarhur) στην Περσία τον 6^ο αι.

Οι αιρετικοί διέδωσαν τον ελληνικό πολιτισμό και την ιατρική σε Αίγυπτο Μεσοποταμία, Περσία, Ινδία, Συρία.

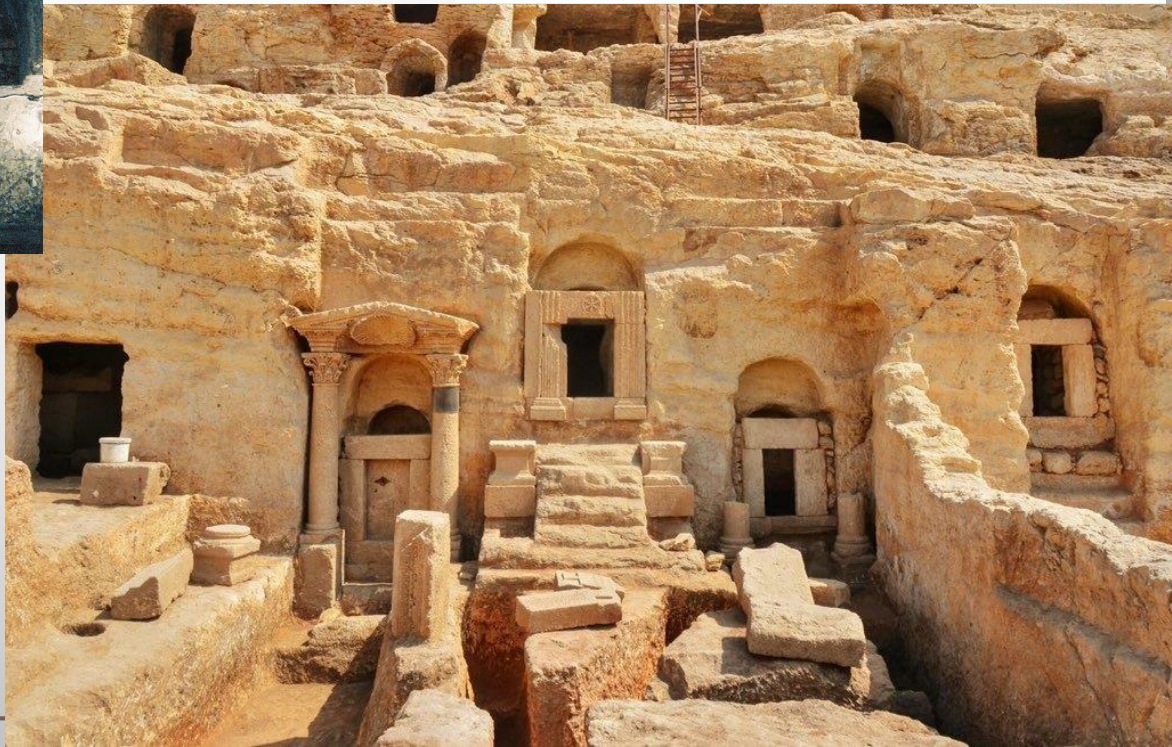

Άραβες και ελληνικός πολιτισμός

Edessa's Historical Rock Tombs, Kızılkoyun Necropolis

Μεταφράσεις ελληνικών κειμένων

Τον 8^ο αι. οι Χαλίφηδες της Βαγδάτης ενθάρρυναν τη συλλογή και μτφ χειρόγραφων. Έτσι επικράτησε ένας μεταφραστικός οργασμός τον 8^ο αλλά κυρίως τον 9^ο αι. του Ιπποκράτη, Γαληνού, Διοσκουρίδη κ.α.

Παράλληλα έγινε η Βαγδάτη κέντρο αναγέννησης και πολιτισμού των επιστημών: φυσική, χημεία, μαθηματικά, φιλοσοφία κ.α. Μελετήθηκαν μαθηματικά και αστρονομικά κείμενα του Ευκλείδη και Πτολεμαίου.

Η αραβική ιατρική βασίστηκε στις απόψεις του Ιπποκράτη και του Γαληνού. Θεμελιώδης η θεωρία ορθολογισμού, κλινικής παρατήρησης, πρακτικής εμπειρίας.

Είδη του σφυγμού και την ουροσκοπία.

Σχολή Αράβων μεταφραστών

Οι λόγιοι Άραβες δεν καταλάβαιναν τα ελληνικά (lingua franca)

Ανάγκη μετάφρασης στις εθνικές γλώσσες: Συριακά και Αραβικά

Οι Σύριοι οι κύριοι μεταφραστές των ελληνικών έργων. Ως τον 9^ο αι. είχαν μεταφραστεί σχεδόν όλα τα κείμενα του Ιπποκράτη και Γαληνού

Στα αραβικά διασώθηκαν κείμενα και κεφάλαια που έχουν χαθεί στα ελληνικά:

Ρούφου, Φιλάργριου, Μάγνου, Κρίτωνα, κ.α.

Μεταφραστές

Ιωάννης Μεσουέ (*Abu Zakarīyā Yuhanna ibn Masawaih* 777-857, Ιωάννης από τη Δαμασκό)

Σύρος Χριστιανός Διευθυντής του νοσοκομείου της Βαγδάτης. Γιατρός του χαλίφη και μεταφραστής

Χουναΐν (808-873 Ιωαννίτιος) Υιοθέτησε λέξεις που δεν υπήρχαν στα αραβικά. Μετέφρασε > 200 κείμενα, όπως το *Corpus Hippocraticum* και το *Summaria Alexandrinorum*. Αυτό περιείχε 129 έργα ελλήνων γιατρών: Γαληνού, Ορειβάσιου, Παύλου Αιγινήτη, Διοσκουρίδη κ.α. Οι Άραβες γιατροί αποδέχτηκαν την ορολογία του. Ο ίδιος έγραψε: *Questiones medicinae*, *Kitab al-Mudkhal* (Εισαγωγή/*Ars parva*) και οι Δέκα διατριβές του οφθαλμού.

Αυτόχθονη αραβική ιατρική
Παραδοσιακή, λαϊκή, πρωτόγονη θεώρηση
και θρησκευτική επιρροή

Πρώτη
περίοδος
8^{ος} -9^{ος} αι.

Η θεραπευτική
του Κορανίου

Κοράνι:

κανόνες διαιτητικής (χοιρινό και οίνος)

μαγικές αντιλήψεις (επιληψία από
δαίμονες)

χρήση απλών φαρμάκων (γάλα, ούρα κ.α.)

Δεύτερη
περίοδος
9^{ος} -11^{ος} αι.

Η ακμή (1)

Αλή Αμπάς, Ali ibn-al-Abbas 924-984

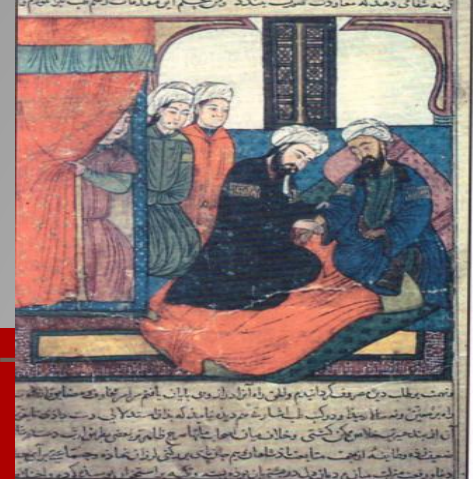
Συγγραφέας του Kitab-al-Malaki (Βασιλικό βιβλίο) αυτό μτφ στα λατινικά ως Pantegni. (=Εγκυκλοπαιδικό έργο)

Ραζής, Abu-Bakr ibn Zakariyya ar-Razi 865-923

Αφιερώθηκε στην ιατρική. Σπούδασε στη Βαγδάτη. Δ/ντής των νοσοκομείων Ράι και Βαγδάτης. Εγραψε 200 βιβλία για όλες τις θετικές επιστήμες. Το Kitab al-Hawi (Continens, Περιεχόμενα ιατρικής) έργο θεραπευτικής και παθολογίας. Ανθολογημένο από Έλληνες και Άραβες συγγραφείς. 24 τόμοι. Γνωστό στη Δύση.

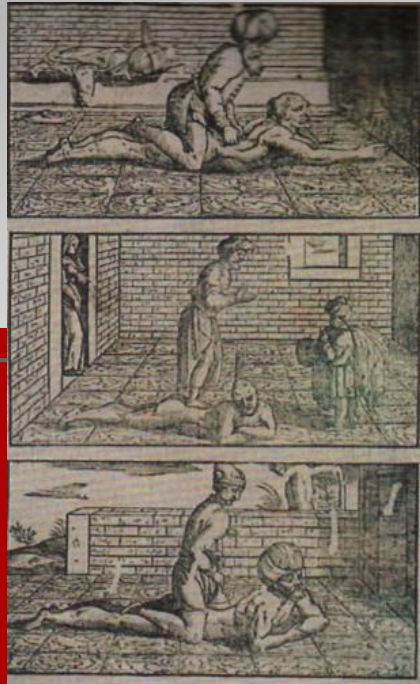
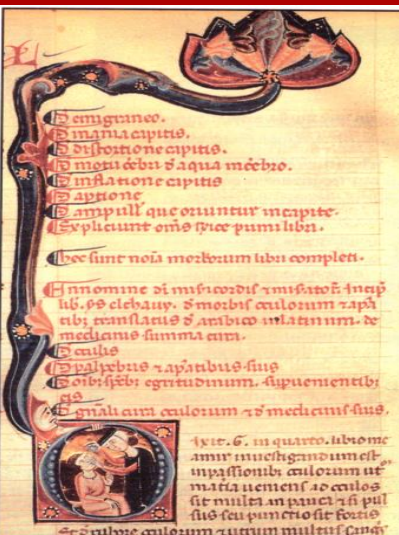
Μεγάλο αντίκτυπο το Kitab al-Mansuri (10 τόμοι). Στη Δύση διαδόσθηκε ο τόμος: Liber medicinalis ad almansorem) Θεραπεία όλων των ασθενειών. Βασικό διδακτικό εγχειρίδιο στα Πανεπιστήμια της Δύσης.

Kitab al-juradi (Liber de pestilentia) Μελέτη μεταδοτικών νοσημάτων, επιδημιολογία και η πρωιμότερη για την ευλογιά. Διακρίνει την ευλογιά από την ιλαρά και τα παρασιτικά νοσήματα. Έδωσε ιδιαίτερη σημασία στη διάγνωση και την πρόγνωση. Όπου μπορείς δίαιτα παρά φάρμακα.

Δεύτερη
περίοδος
9^{ος} -11^{ος} αι.

Η ακμή (2)

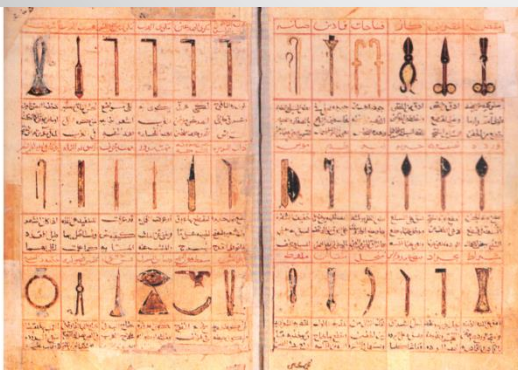

Αβικέννας, Abu-ali ibn-Sina 980-1037

Ασχολήθηκε με την ιατρική. Έγραψε 105 έργα θετικών επιστημών. Σπουδαιότερο σύγγραμμα Kitab **al-Qanun** (Κανόνας): **επιτομή της ελληνοαραβικής ιατρικής**: 1^ο Νοσολογία, φυσιολογία, θεραπευτική. 2^ο Απλά φάρμακα 3^ο Παθολογία 4^ο Γενικές ασθένειες: πυρετοί έλκη, δηλητηριάσεις κ.α. Ασπάζεται τον Ιπποκράτη. Έχει κλινικές περιγραφές δερματικών, αφροδισίων, νευρικών ενδοκρινολογικών παθήσεων. Χρήση οίνου για πλύσιμο τραυμάτων. Μτφ στα λατινικά τον 12^ο αι. και τυπώθηκε ως τον 17^ο αι. Μολονότι δεν προόδευσε η ιατρική με το έργο του Αβικένα εντούτοις υπήρξαν ιατροί και σχολιαστές του έργου του που ξεχώρισαν.

Γιασάρ, Ibn-al-Jazzar 920-1009

Έγραψε βιβλία παιδιατρικής, υγιεινής και φαρμακολογίας. Ξεχώρισε το Kitab Zad **al-musafir** (**Βιβλίο του ταξιδιώτη**) Μτφ από Κων/νο Αφρικανό στα λατινικά Viaticum peregrinantis. Στα ελληνικά «Εφόδια»

Η εξάπλωση των Αράβων

Ισπανοαραβική ιατρική (1)

Τον 8^ο αι. οι Άραβες κατέλαβαν τη νότια Ισπανία και οι χαλίφηδες εγκαταστάθηκαν στην Κορδούη (Cordoba), τη Βαγδάτη της Δύσης.

Αμπούλκασης, Abu-I-Qasim Khalaf az Zahrawi 923-987

Έγραψε το Kitab at-Tasrif (Συλλογή) Το 30^ο κεφάλαιο βασίζεται στο 6^ο βιβλίο της Επιτομής του Παύλου Αιγινήτη. Απέκτησε αξία γιατί εκθέτει τις χειρουργικές γνώσεις της περιόδου με εικόνες και εργαλεία της εποχής. Περιγράφει: τη λιθοτομή, τη λιθοτριψία και την περιτομή. Έδωσε **ώθηση να μελετηθούν εκ νέου τα επιτεύγματα των Ελλήνων συγγραφέων**. Μτφ στα λατινικά. Επηρέασε στη Δύση ως τον 18^ο αι.

Αβενζόαρ Abu-Marwan al Malik Ibn-Zuhr 1091-1162
Γεννήθηκε στη Σεβίλλη. Αυλικός γιατρός.
Kitab **al-Taysir** (ανακούφιση με **φάρμακα**).
Περιέγραψε πολλές κλινικές εικόνες Ξεχωρίζει την ιατρική από τη χειρουργική. Ακολούθησε τον Γαληνό.

Ισπανοαραβική ιατρική (2)

Αβερρόης, Abu-l-Walid Ibn-Rushd 1126-1198

Αν και σπούδασε νομική και διορίστηκε δικαστικός και εν συνεχεία Κυβερνήτης της Ανδαλουσίας. Ασχολήθηκε περισσότερο με τη φιλοσοφική πλευρά των επιστημών υγείας. Τα σχόλιά του προκάλεσαν το θαυμασμό στη Δύση. Η πνευματική κίνηση που ακολούθησε ονομάστηκε αβερροϊσμός. Το βιβλίο Kitab **al-Kulliy-yat** (λατ. *Colliget*, ελλ. *Βιβλίο γενικών αρχών ιατρικής*) είναι **εγκυκλοπαιδικό** και ασχολείται με: ανατομία, διαιτητική, παθολογία, συμπτωματολογία, γενική ιατρική, υγιεινή και θεραπευτική.

Μαϊμονίδης, Abu-Imran Musa Ibn-Maymun 1135-1204

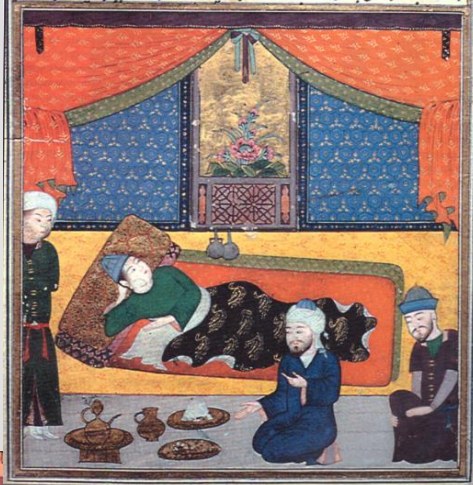
Αν και γεννήθηκε και έζησε στην Κορδούη της Ισπανίας, διώχθηκε λόγω θρησκείας –ήταν Εβραίος– και κατέφυγε στην Αίγυπτο. Υπηρέτησε ως προσωπικός γιατρός του χαλίφη Nur ad-Din. Το Kitab al-Fusul (*Αφορισμοί*) ασκεί κριτική στο Γαληνό με 1500 παραθέματα. Γνωστά επίσης: *Σύνταγμα υγείας* (μελαγχολία), *Πραγματεία* (δίαιτα), *Περί δηλητηρίων* (κλινικές περιπτώσεις δηλητηριάσεων), *Τέχνη συννευρέσεως*, κ.α.

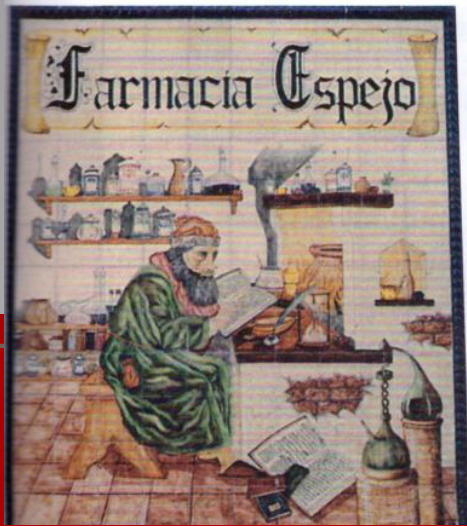
Ibn-al-Baytar, 1197-1248 Ο Άραβας Διοσκουρίδης. Kitab **al-Jami** (*Βιβλίο βοτάνων*)

Περιέχει 1400 φάρμακα εκ των οποίων 400 για πρώτη φορά ήλεκτρο, καμφορά, μόσχος, κ.α.

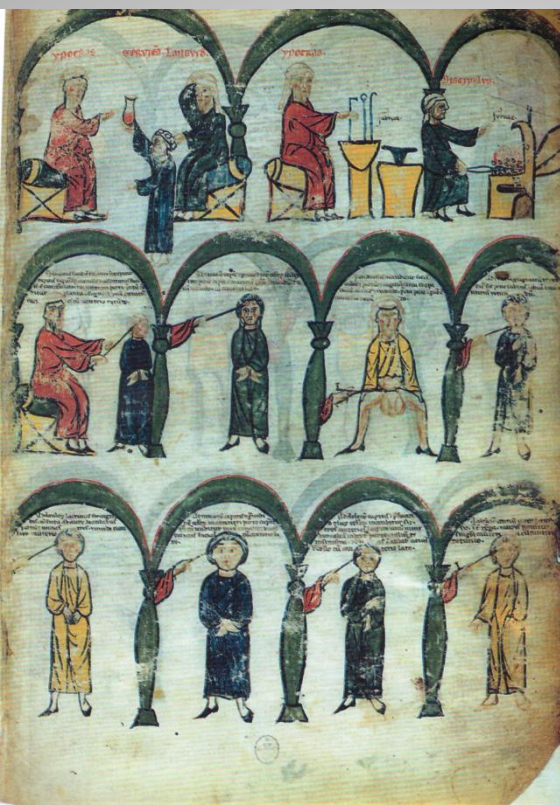

جواني اعظم طبيب ونبات مبارک دست و جملہ حسن بردت اوسا
یافت قابریس فرمود که اورا طلب کینہ و برسیار بریدہ معاہلت کند کہ دست اذیت
مبارک تر بود پس اوعی را طلب کردند و برسیار بردند جوانی دید نبات خوب روی

Φαρμακεία

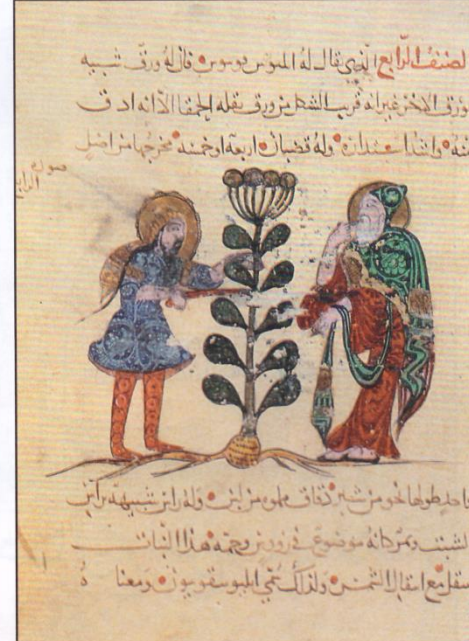

Ibn al-Baytar

Μαϊμονίδης

Παρασκευή φαρμάκων

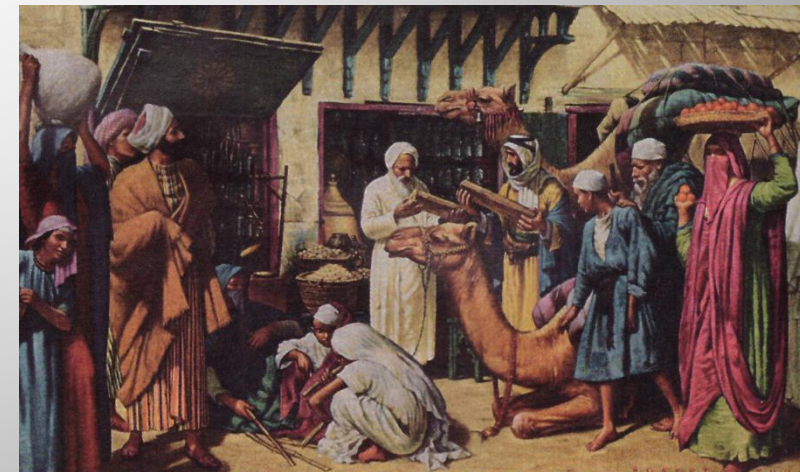
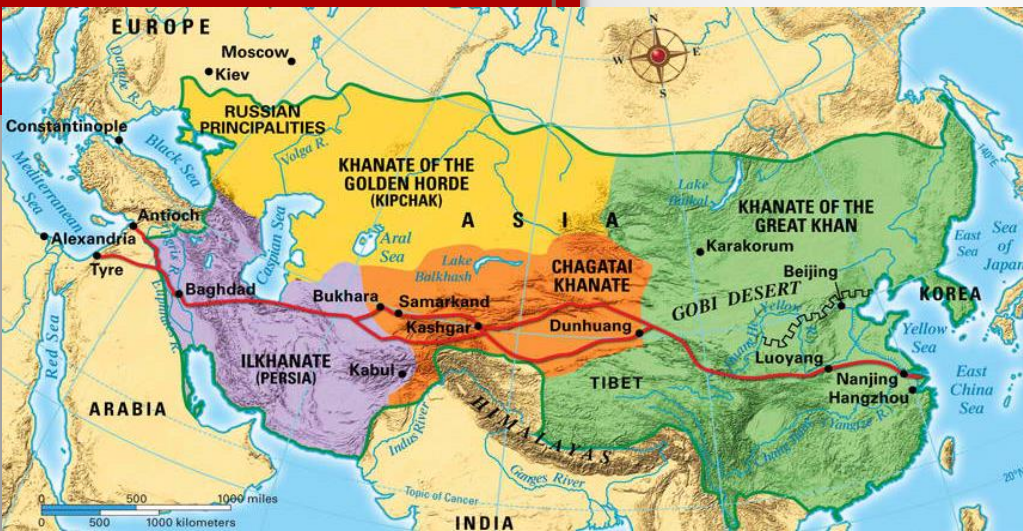
Αβερρόης

Τρίτη
περίοδος
12^{ος} -17^{ος} αι.

Η παρακμή

- Κατάπτωση
- Πόλεμοι οδήγησαν στην καταστροφή της Αυτοκρατορίας:
- 1236 η Κορδούη στο βασιλιά Φερδινάνδο Β' της Καστίλλης
- 1258 εισβολή Μογγόλων τη Μεσοποταμία

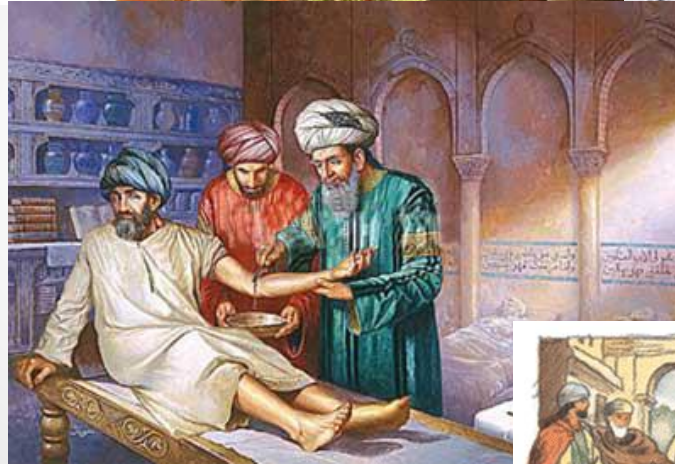
Νοσοκομεία στον αραβικό κόσμο

- Στη Δαμασκό το 707 μ.Χ.
- Βαγδάτη, Αντιόχεια, Ιερουσαλήμ, Κάιρο, Μέκκα, Αλεξάνδρεια, Ισπαχάν και Κορδούη
- Γιατροί δίδασκαν και βεβαίωναν την ικανότητα άσκησης του επαγγέλματος
- Διέθεταν πλούσιες βιβλιοθήκες εκεί μελετούσαν οι μελλοντικοί γιατροί την επιστήμη = πρόδρομοι των Πανεπιστημίων
- Πρακτική εκπαίδευση συμπλήρωνε τη θεωρητική διδασκαλία.
- Τα νοσοκομεία της Βαγδάτης ήταν διάσημα. Το μεγαλύτερο ιδρύθηκε το 977:
  - 24 γιατροί > τμήματα: Παθολογικά, χειρουργικά, οφθαλμικά
- Κάιρο: 1283 Al Mansur
  - εμπύρετες ασθένειες, γυναικών, οφθαλμικά
  - Βιβλιοθήκες, εκκλησίες, ορφανοτροφεία

• البيمارستان النوري •
 بنىه نور الدين محمود بن زنگي
 سنة ٥٤٩ هـ = ١١٥٤ م
 AL BIMARISTAN AN-NOURI
 Hôpital bâti par
 NOUR AD-DINE ZANGUI
 • 1154 ap. J.C. •

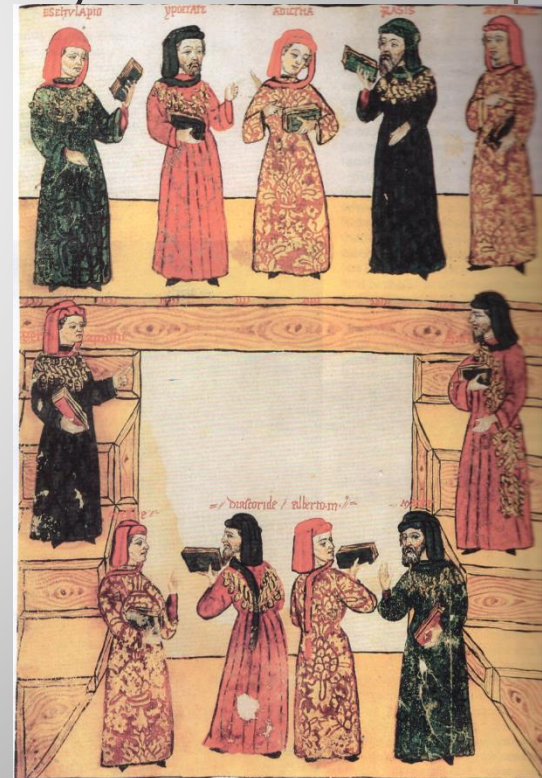

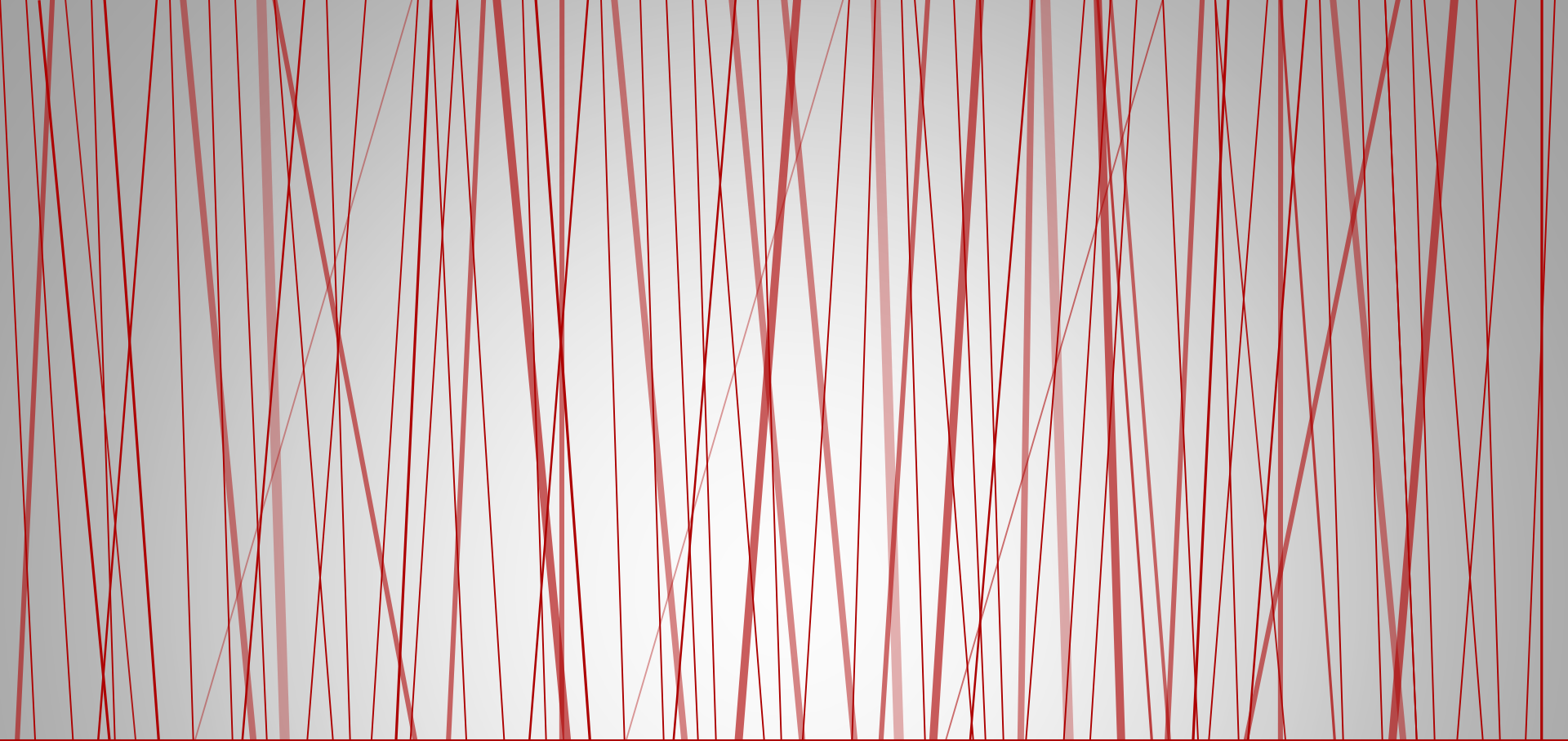
Χημεία - Αλχημεία

- Μεγάλη εκτίμηση
- Ανακάλυψαν το νιτρικό οξύ
- Εισήγαγαν διήθηση – εξάτμιση – απόσταξη
- Η αναζήτηση της φιλοσοφικής λίθου > μετουσίωση των μετάλλων σε χρυσό
- Αναζήτηση του ελιξιρίου της ζωής > μορφής πόσιμου χρυσού > αθανασία και αιώνια νεότητα
- Οδήγησαν στην καθιέρωση της χημικής φαρμακολογίας και σε νέα σύνθετα φάρμακα : σιρόπια, ζουλάπια, αλκοόλη, αλκάλια, ελιξίρια, καμφορά, σκόνες κ.α.
- Τα χρήσιμα φάρμακα αυξήθηκαν > η θεραπευτική μετεξελίχτηκε
- Πρώτα δημόσια φαρμακεία στη Βαγδάτη
- Η φαρμακολογία και οφθαλμολογία στη μέγιστη ακμή τον 13^ο αι.

Συμπεράσματα

- Έγιναν δέκτες ετερόκλητων ρευμάτων
- Συγχώνευσαν την ελληνική με την αραβική γνώση και τη μετέφεραν στη Δύση.
- Διατηρήθηκε η κοσμική ιατρική
- Υιοθέτησαν τα νοσοκομεία και τα φαρμακεία όπως οι Βυζαντινοί
- Διέσωσαν έργα Ελλήνων συγγραφέων
- Ιπποκράτης και Γαληνός γνώρισαν μεγάλη εκτίμηση και προσοχή.
- Ουσιαστικά οι μεσάζοντες των ελληνικών ιατρικών σκέψεων και θεωριών που μεταλαμπαδεύτηκαν στη Δύση

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ

7. Η νοσηλευτική στη Δύση 5ος -18ος αι.